

Naposlijetku treba reći da je na kraju dat opis izložaka (katastarski planovi, knjige, geodetski instrumenti) priređene izložbe. Ova prilično luksuzno tiskana knjiga ilustrirana je manjim brojem priloga, redom katastarskim planovima nekih dalmatinskih naselja i geodetskim instrumentima, što joj pridaje još jednu pozitivnu dimenziju. Ovom knjigom javnosti je zorno podastrena valjanost i bogatstvo riznice Povijesnog arhiva u Splitu.

Šime PERIČIĆ

Nikola Čolak: HRVATSKI POMORSKI REGESTI (REGESTI MARITIMI CROATI)
I, Padova 1985, str. 646; II, Padova 1993, str. 868

Na žalost, trebalo je proći nekoliko godina od njegova objelodanjivanja da bismo smjeli i mogli slobodno zadarskoj i hrvatskoj javnosti predstaviti prvi svezak Hrvatskih pomorskih regesta, tiskanog u Padovi daleke 1985. godine, djelo profesora Nikole Čolaka, koji je nekoć kao znanstvenik djelovao u Zadru. Imamo sreću što ujedno možemo predstaviti i drugi svezak tih regesta, netom izašlog također u Padovi. Poznat je ipak samozatajan, neumoran i uspješan rad profesora Čolaka na iznalaženju novih arhivskih vrela u Državnom arhivu u Mlecima (Archivio di Stato Venezia), te sličnim ustanovama na talijanskoj obali Jadrana. Rezultat tog dugotrajnog i strpljivog rada u teškim okolnostima izbjeglištva jesu ova dva obimna sveska, te više njih u pripremi, ali isto tako već objelodanjeni znanstveni radovi koji prikazuju dinamiku pomorsko-trgovinskih veza čitave jadranske hrvatske obale s lukama Papinske države na Jadranu potkraj 18. stoljeća.

Svjestan pak značenja pomorstva i pomorske trgovine za život velikog dijela pučanstva maritimnog područja Hrvatske, Čolak se ne zadovoljava već pronašlim nego i dalje upomo i neumomo traga i ruje najprije po bogatim fondovima i zbirkama Državnog arhiva u Mlecima, a potom onima u Fannu, Jakinu, Barju i drugdje. Dakako, najviše je eksploatirao spise mletačkog magistrata Cinque savj alla Mercanzia, zapravo ministarstva trgovine Mletačke republike. Krajnji rezultat toga traganja i zapisivanja jesu bezbrojni regesti, kratki opisi pojedinih dokumenata, odnosećih se na hrvatske pomorce u 17. i 18. stoljeću. Iz obilja pronađene građe autor je u ova dva sveska izdvojio onu, po njegovu sudu, najznačajniju, prioritarnu. Sveske treba zahvaliti utemeljenoj Središnjici za proučavanje hrvatske povijesti u Mlecima, sa sjedištem u Padovi, čije tijelo i duša su zapravo prof. Čolak i njegova obitelj.

Knjige rječito govore same za sebe, te ih zapravo i ne bi trebalo posebno predstavljati. Svejedno o njima treba informirati javnost, napose znanstvenu. Naime, prvi svezak sadrži 4.890, a drugi čak 6.891 regist raznih dokumenata. U njima objelodanjena građa potječe najvećim dijelom iz Državnog arhiva u Mlecima, a manjim onih u Fannu i Jakinu. To je dokumentarna povijesna građa koja se odnosi na pomorstvo Hrvatske u 18. stoljeću, predstavljena kroz više od jedanaest i pol tisuća kraćih ili dužih regesta. Oni pak u sebi sadrže sve značajne i neophodne podatke za proučavanje pomorske, ili pak gotovo čitave gospodarske povijesti onog doba, doba kasnog merkantilizma Serenissime. Oni

predstavljaju izvrstan putokaz onima koji žele potražiti detaljnije podatke o odnosnim poslovima. Samo onaj tko je i pomislio izvore mletačke provenijencije 18. stoljeća znade koliko pomoć dobiva uzimanjem u ruke ovih dviju knjiga.

Regesta sadrže bit obavljenog posla: nadnevak, mjesto sklapanja posla, podatke o brodu, provenijenciji njegova vlasnika, luku polaska i odredišta, te vrsti tereta. Tek ponekad regist je nešto opširniji, ovisno o obimu obavljenog posla, koji u tom slučaju pruža i više zanimljivih podataka. Svi zajedno pružaju čitatelju čitavo mnoštvo obavijesti, a znanstvenom djelatniku mogu poslužiti kao prvorazredni izvor. Svojevrsnu valjanost predstavljaju autorova objašnjenja glede vrste jedrenjaka, njihove nosivosti preračunate u metrički sustav, količini tereta, mjerama, novcu i drugog u svezi plovidbe: ona su poglavito sastavni dio prvog sveska. Drugi svezak je opskrbljen pak etimološkim, povijesnim i ekonomskim komentarom, najviše, pretpostavljamo, poradi talijanskih čitatelja i korisnika. To se ogleđa u preko tisuću i tri stotine jasno i opširno napisanih bilježaka, kojima se daje objašnjenje prezimenâ, zemljopisnog nazivlja, tereta i drugog što čitatelju može predstavljati zapreku potpunom razumijevanju stvari. Posebna vrijednost knjigâ proizlazi iz pridodanih im onomastičkih, toponomastičkih i analitičkih kazala, koji su praktični pomoćnik svakome, napose znanstveniku, koji na taj način lako i brzo doznaje ono što ga trenutačno zanima. Time je njihova konzultacija, rekli bismo, gotovo perfekuirana.

U prvom svesku javlja se 150 pomoraca iz Mletačke Istre, od kojih su njih 122 bili Talijani, 21 Hrvat i 7 ostalih narodnosti. U Hrvatskom primorju bilo je 26 brođara, od kojih su 16 bili Hrvati, a 9 Talijani. Sa Kvarnerskih otoka bilo je ukupno 147 brođara - 142 Hrvata, a samo 4 Talijana. Iz uže Dalmacije javlja se 236 moreplovaca: 188 Hrvata i 36 Talijana. S područja Dubrovačke republike u poslovima sudjeluje 29 brođara, od kojih 23 Hrvata, a 6 Talijana. Iz Boke kotorske sudjeluje 895 brođara od kojih su njih čak 822 Hrvati, 26 Talijani, a 47 Crnogorci, Srbi i Albanci. Podaci iz prvog sveska svjedoče prvenstvo plovidbe Boke kotorske, a drugi pak potvrđuje takav odnos Dubrovačke republike naspram ostalim regijama jadranske Hrvatske u promatranom razdoblju.

Nadalje, ova regesta pokazuju odnos između brođovlasnika i momara, ostvarivanje dobiti, strukturu robe i poglavite plovidbene smjerove, koji su tvorili trapez: Mleci - Trst - Drač - Jakin - Mleci. Hrvatska obala je u talijanske luke najviše izvozila živežne namirnice i polusirovine, dok je u obrnutom smjeru uglavnom prevožena rukotvorna roba. Tada Hrvati plove pod tri zastave: austrijskom, mletačkom i dubrovačkom. Pod turskom tek neznatno.

Autor je dao prvenstvo vrećama 18. stoljeća zato što ih je mogao, kako sam reče, predstaviti u njihovoj mogućoj cjelosti. Iako se u naslovu veli da se radi o plovidbi po Jadranu, predstavljeni dokumenti se jednim dijelom odnose i na Jonsko otočje.

U pogovoru drugom svesku autor je dao kratak pregled povijesti pomorstva jadranske Hrvatske u 18. stoljeću, prema regijama, temeljen u prvom redu na netom predstavljenim izvorima. Prema tome, ova zbirka predstavlja značajno polazište za proučavanje pomorstva čitavog jadranskog bazena tijekom 18. stoljeća. Njena je najveća valjanost u sustavnosti i iscrpnosti kojima je autor prikupio i objelodanio izvore. Autorova

nakana afirmacije hrvatskog pomorstva u svjetskoj znanosti više je nego ispunila prvotnu zadaću, napose glede gospodarske povijesti. Naime, već iz podastrenih izvora jasno proizlazi tisućljetna jadranska funkcija Hrvatske. Zapravo su ovi svesci zomi svjedoci pomorske orijentacije Hrvata u prošlosti, što bi oni trebali njegovati danas i sutra. Sve u svemu, ova dva sveska znanstveniku znače pravu Bibliju, te se nadamo da će nas autor ubrzo obradovati sljedećim svescima slična sadržaja.

Šime PERIČIĆ

PUTOPISNI DNEVNIK JOSIPA HOSTA PO ISTRI I DALMACIJI

Područje istočnojadranske obale privlačilo je tijekom svih stoljeća brojne istraživače različitih disciplina, znanstvenog interesa i ciljeva. Netaknutost i bogatstvo prirode, rijetkost i nepoznatost sačuvanog bilja uzduž našeg obalno-otočnog pojasa pružali su velike mogućnosti prirodnoznanstvenicima, napose botaničarima iz svih krajeva Europe kako za terenska istraživanja i sakupljanja tako i kasnije analize i izradbu studija o zemljopisno-prirodnim osobitostima ovoga dijela jadranske obale.

Na pragu XIX. stoljeća, u vrijeme kada na područje Dalmacije sve učestalije pristižu znalci iz svijeta znanosti, umjetnosti, kulture i politike, zabilježen je i botanički putopis Riječanina, svećenika i botaničara Josipa Hosta. *Botanički put po Istri, Kvamerskim otocima i Dalmaciji, započet 14. kolovoza 1801., a dovršen 6. kolovoza 1802.*, napisan na talijanskom jeziku, danas je pohranjen u rukopisnoj zbirci Arhiva HAZU u Zagrebu. Iako je rukopis i njegovo značenje već odavno poznato hrvatskoj i stranoj znanstvenoj javnosti, tek smo u najnovije vrijeme dobili njegov cjelovit prijepis i prijevod na hrvatski jezik. U izdanju riječkog ogranka Matice Hrvatske (biblioteka Rukopisi) putopis je objavljen u studenom 1993. i 26. istog mjeseca u Rijeci svečano promoviran. Zasluge za objavljivanje rukopisa pripadaju Krešimiru ČVRLJKU, koji se prihvatio opsežnog i nimalo lakog posla transkripcije i prijevoda teksta na hrvatski jezik, te, što objavljenom djelu daje posebnu vrijednost, izradbe opsežne studije o Josipu Hostu, popratnih bilježaka koje slijede sadržaj samog Hostova dnevnika, kao i neophodnih i sistematski razrađenih kazala. Uvodna studija o Josipu Hostu stoga je za svakog čitatelja koji posegne za ovim djelom najbolja i podacima najbogatija početna informacija o личности i djelu Josipa Hosta, ali i dosadašnjem korištenju i vrednovanju njegova djela u hrvatskoj i stranoj znanstvenoj literaturi i publicistici. Kao dodatan i za botaničare nadasve vrijedan prilog je i stručna redakтура nekih biljaka spomenutih u Hostovu dnevniku, autor koje je dr. Ivan ŠUGAR. Pored toga, neophodno je spomenuti da je djelo u cijelosti (uključujući i originalni tekst dnevnika, popratne studije, kazala) objavljeno dvojezično, na talijanskom (prijevod hrvatskoga teksta na talijanski obavila je Margareta GILIĆ) i hrvatskom jeziku.

Tko je zapravo Riječanin Josip Host i kako su i s kojim ciljem nastale njegove dnevničke zabilješke po Istri i Dalmaciji?